

GIẤY BÀN	
ĐỒNG-PHÁP (NGOẠI - QUỐC)	
Mỗi năm... 5000	1500
Sáu tháng... 2.500	750
Ba tháng... 1.500	450

Mua báo phải trả tiền trước.
Thư và mandat gửi cho
M. TRẦN BÌNH PHUẬN. - 41
đ. Quảng cáo, việc riêng.
đ. Thượng - ng. trước.

TIẾNG-DÂN

CHỖ-NẤU ĐƯỢC CHỖ ĐÓNG
HOÀNG-THỐC-KHANG
Quần-lý
TRẦN BÌNH PHUẬN

La Voix du Peuple
Mỗi tuần xuất bản hai kỳ: thứ tư và thứ bảy

địa-quản
đ. 272, đường Đông-Bà, Thủ
Đức, Hà Nội
Ghiếp ảnh: đ. đ. đ.
Ghiếp ảnh: đ. đ. đ.

Chánh - thể văn
minh lấy dư luận
làm hậu thuẫn

CHÁNH THỂ VĂN MINH VỚI CÁI KHỔ KHÔNG NÓI CỦA DÂN

Từ nước ta phục thuộc dưới quyền bảo hộ nước Pháp, người Pháp lần lần mang những văn hóa học thuật cùng cơ khí kỹ nghệ truyền sang cho ta, ai là người có tài mới biết so sánh đều hay đều dở, ai kém ai hơn, tất yếu nhiên này ra cái lòng hâm mộ chánh thể văn minh, sáng bài chánh thể văn minh. Song phần nhiều chỉ tán dương hảo, hoặc là trông thấy cái gì, muốn bắt chước theo cái ấy, mà không chịu suy xét đến chỗ nguồn gốc cốt yếu kia. Bởi vậy nên càng bắt chước bao nhiêu, lại càng cách xa bấy nhiêu, mà những điều bắt chước kia, chỉ thành cái văn minh « có vỏ không ruột ».

Mới rồi đọc báo Tiếng dân số 344 ra ngày 3 Décembre 1932 thấy có bài « Phải biết cái khổ không nói của dân ».

Bài ấy chỉ nói tình trạng ở xứ ta, không nói gì đến chánh thể văn minh, song đọc qua vài đạo, bỗng nhiên kỷ giả thấy được vài điều quan hệ trên chánh trị, mà rất cảm phục cái chánh thể văn minh.

Chánh thể văn minh hoặc là cộng hòa, hoặc là lập hiến, bản thể không đồng nhau, nói đến cơ quan lại càng phức tạp, mà suy đến chỗ cốt yếu không có điều gì hệ trọng hơn là làm thế nào cho nhân dân trong nước được bày tỏ nỗi khổ của mình một cách chân thành, mà không bị ai che giấu ngấm dấm.

Vì sao mà bước phải có cái học phổ thông? Là vì dân dốt mà không biết nói nên phải học.

Vì sao mà có quyền bầu phiếu cử người đại biểu ra dự bàn việc nước? Là cần có người nói thay cho họ.

Quyền tự pháp, vì sao mà đứng riêng một bộ phận, không nhập chung với đường hành chánh kia? Là mỗi những con đường cho nhân dân có thể can thiệp có thể bày tỏ, có người làm thủ tục kiện mà biện hộ cho họ.

Ngôn luận án bản, lập hội dân chúng, vì sao mà có quyền được tự do? Là những cơ quan trong nước tiểu biểu cho dư luận, mà dư luận là gì chỉ chân chính của phần đại đa số.

Không những thế thôi, nhà nước lại sợ người quen thạo việc này, không thông hiểu việc khác, hoặc là ở trong « con » có thể che đậy, nên còn có những hội riêng từng đoàn thể, như Hội - đồng Canh - nông, Hội - đồng Lao - động v. v. . . Nói tóm lại, các cơ quan chánh trị, không những không ngăn sự dân nói mà còn mở rộng đường cho họ được nói. Chánh phủ với nhân dân được đứng hợp nhau mà công việc trong nước được mở mang, cuộc trị an được bình yên, chính vì hai bên hiểu nhau nên không có cái gì làm ngăn trở trên con đường chánh trị.

Ở xứ ta thì thế nào?

Theo lối tư tưởng xưa nay mà đã thành cái luật bất di bất dịch, thì cái đường được nói của nhân dân rất là chật hẹp.

Không nói cái quyền tự do to lớn kia, chỉ nói một chuyện thông thường, như người dân có điều oan khuất mà muốn bày tỏ cho chánh phủ biết thì làm thế nào?

Trước hết trình với Tổng Lý Phủ Huyện. Nếu trình với Tổng Lý Phủ Huyện mà không được thấu lý, thì kêu Tỉnh kếu Bộ. Đến Tỉnh kếu Bộ không thấu lý, thì vạ vạ bắt đầu đi, đánh trống đồng-ván mà kêu cho thấu đến Vua. Đến sau này thì đặt cho có chuyện, chờ đã trăm năm nay không thấy ai đánh trống đồng-ván bao giờ. Còn kêu Tỉnh kếu Bộ, cũng là người biết lý sự nhiều lì, nhà cũng có tiền mới đeo đuổi theo dõi như thế. Còn bao nhiêu phần đông thì đi đến Tổng với Phủ Huyện là cùng đường. Cái đường dân được nói hẹp hoắt hết sức, mà ai sai một chữ « o » kia. Đó là tình trạng dân ta ở dưới chánh thể chuyên chế ngày trước.

Phong như chánh thể ngày trước mà dùng vào thời đại nay còn thích hợp, thì nhà đại chánh trị Pháp sang cái trị xứ này, cứ theo cái khuôn sáo cũ mà lần hành, không khỏe hơn sao? Cần gì phải thay đổi cho một nhọc? Song xem cái nền chánh trị trên ta với nước Pháp thì sao? Lập hội đồng, nào cho mở báo quán, nào để ra hội Tư pháp, viện Dân-biểu, cho đến tòa án thẩm phán... tuy cơ sở chưa được hoàn toàn, nhưng mục đích cốt yếu là cần cho nhân dân được bày tỏ nỗi khổ của mình. Nói trái lại là lập ra những cơ quan cho nhân dân có đường bày tỏ nỗi khổ của mình ngoài con đường cũ chỉ được kêu với nhà hành chánh vậy.

Lời văn đi xuống mà sao còn quay ngược, trên đời cũng lắm điều không ai nghĩ đến. Gần đây trong đám các nhà có cái chức trách thân dân, có kẻ thấy dân gian có việc oan khuất gì mà đứng trên tờ báo, hoặc bày tỏ cùng viện Dân-biểu, không cho là điều chánh đáng, lại cho là cùng đường kêu cứu; lại có kẻ hăm dọa họ kia nữa. Thôi là một điều quái lạ ở giữa thế kỷ 20 này. Nhân đọc bài « Cái khổ không nói của dân » mà không sao ngăn nỗi cảm xúc trong sự so sánh cái chánh thể văn minh của ta với nước Pháp.

VĂN-VĂN

Viếng lăng vua Lê - thái - Tổ.
Tiếng nói Lam sơn vẫn núi này.
Lăng vua Lê-Lợi hỡi còn đây
Hai hàng mễ thạch hùm và ngựa,
Một đám xanh rì cỏ lùn đây
Lạc Thủy quân Minh đã vào khiếp, (1)
Chi Lăng tướng Liễu cũng đã bay
Anh hùng giương trước con ghi lặc,
Biết chăng hồn oan cu (2) Trai (3)
Mỵ nương

Đi đêm
Cánh trường ru vẫn khoảng đường xa
Sao mà mờ mờ bóng lập lờ,
Mây phủ đầu non vẫn khói mờ,
Thăm thẳm ngọn cỏ hai sương sa,
Già tháng mưa trêu đùa chân khách,
Bụi rậm còn cao ngất dạng ma
Hầu quanh tư bề ai đó bụi (4)
Trời trên, đất dưới, giữa mình ta!
BICH GIỚI
(1) Đinh hơn quân Minh ở Lạc Sơn
(2) Giết chết Liễu Thăng, tướng Minh ở Chi Lăng.
(3) Trai là hiền ông Nguyễn Trãi
chống quân giặc vua Lê Lợi được ông lập
lên Lê, sau bị chết họ họ.

CHUYỆN ĐỜI

Xa vọng... hy vọng...

Ái vui sướng như trên đời! Nhưng khổ giàu sang chẳng? Không phải. Nhiều người ấy họ phải tính toán lo sợ, nào họ không tin cái tử số, cặp mắt không rời con số, bỏ ăn bỏ ngủ, rùng viếu, thì sướng cái gì chứ? Những kẻ quyền thế chẳng? Không phải. Địa vị càng cao chừng nào, danh vọng càng lớn chừng nào, thì càng nhiều gian nguy chừng ấy, và trong hàng người quyền cao chức trọng có những kẻ họ trên bề dưới suốt đời chỉ lo toan mưu kế mà không rời, thì còn thì giờ đâu mà nghĩ đến cái vui với sướng? Những vai hề trong trường hát, hoặc những ai có cái trách nhiệm lấy ngôi bư mà mua vui cho người khác? Cũng không phải. Vì tưởng những người nọ, chuyện vui là thường hay vui, thì làm sao. Có khi lại cười mà ra nước mắt nữa kia! Vậy chờ ai vui ai sướng? Những người không có xa vọng.

Đây là một việc về phạm vi triết học. Đừng có thấy tôi nói như vậy mà vội bảo rằng tôi muốn « nhồi sọ », khuyên cho ai cũng tự an lấy thân phận mình mà đừng trông đến chuyện to tát. Không đâu. Cái câu sọ phạm là một câu mà tôi thì không nghĩ đến. Cái địa vị của một người, của một dân tộc, một quốc gia, hoặc của cả trái địa cầu, hay cả thái dương hệ... ở trong khoảng vô tận của vũ trụ, là do tư cách bản chất của nó, chứ không có số mạng mớ-xi gì cả. Gọi là số chẳng qua là cái vỏ cuối cùng của tài lực miên. Cái chết hoặc của một đời người vậy. Thì nếu sức đương hàn, tài vẫn còn, nếu cái đời người, chưa đến nơi mệt nhọc, thì có sợ phần đầu đi.

Đó là nói qua kéo sự có kẻ hiểu lầm, thì tôi chỉ cho người biết và tỉnh mà bị cáo... Bây giờ hãy xem vì sao người không có xa vọng thì được vui sướng. Xa vọng là thứ gì? Tức là cái lòng muốn lòng ao ước quá độ. Cũng có cái xa vọng mà tốt, chỉ vì sức làm không theo kịp lòng muốn, nên phải thành thất vọng. Nhưng phạm đã xa vọng như chuyện có giúp ích cho cuộc sống của tư tưởng loài người, thì đã ở vào cái trường hợp phần đầu trên ta không phải nói. Chỉ nói cái xa vọng hảo huyền mà đầu có thực hiện được và họ cho cuộc đời mà còn đi hại cho những nữa.

Vì như kẻ trông thấy người ta ngựa xe đàn lũ mình cũng mơ màng cho được như ai nằm trong nhà là mãi mãi vắng xa mà những tưởng tượng ở nơi mang loan gối phụng. Xa vọng kỳ không hề ích cho đời mà nếu đạt đến chỗ bình sinh sở nguyện, cũng vì cái cái nguồn xa vọng đã chiêng cho không.

Lại còn thứ xa vọng mà trái với hành vi nữa. Vì như anh giàu có một hạt gạo cũng cần làm hai, hễ có ăn mấy đến x n g thì mới chịu nuốt đi, họ họ giữ của như chàng Harpagon trong truyện thì mà muốn lên mặt đạo đức với người ta!

Một ông quan, giàu có vì ba đồng tiền hối lộ mà muốn xin thưởng môn học phụ cấp thành tựu! Xa vọng với hành vi một trời một vực! Vẫn biết người sống vì hy vọng mà xa vọng cũng là con với hy vọng, nhưng ai lại có cái hy vọng ngịch đời như vậy chứ!

CHUYỆN THUỐC LÁ

Thơ của Quan Thủ-Hiên Tại-Chính và Thương-Chánh Đông-Pháp trả lời cho Ông Nguyễn-thành-Hưng, hỏi viện Dân-biểu Trung-kỳ ở tại Huế.
Về việc trồng và buôn thuốc lá, nhân dân Huế nghĩ định mới có thể thiết cho nghề nên cần có trên một báo này để nhiều lần rồi. Nay theo bức thư dưới đây thì dân trồng thuốc trước tư doanh trước; còn về sự buôn thì chưa thấy nói ra sao. Việc này, nhân dân cần mong chánh phủ sửa đổi lại nghị định xin giục thông hành và lãnh số môn bài v. v.

Huân, ngày 14 tháng chạp năm 1932

Kính ông,
Theo thư của Ông đề ngày mồng hai tháng chạp năm 1932, ông trình bày cho tôi biết về sự cấy người trồng thuốc lá ở tại tỉnh Quảng-Nam theo chương trình mới trong nghị định ngày 14 tháng chạp năm 1931.

Tôi xin trả lời cho Ông rõ: cái nghị định ngày 14 tháng chạp năm 1931 chỉ định điều lệ về sự buôn bán thuốc lá mà thôi, không nói gì về sự trồng. Vậy thì sự trồng thuốc lá cũng được tự tiện như trước.

Các người trồng thuốc lá đến mùa thu hoạch và nhà rồi, muốn bán bao nhiêu thì cứ bán, và muốn bán giá nào thì tùy ý mình, nhưng mà phải tuân theo nghị định ngày 24 tháng 10 năm 1899 về sự đại tái thông hành.

Tôi xin nhắc lại cho rõ thêm về sự nộp thuế thông hành thì không thay đổi gì đến, nghĩa là dưới một ki-lô thuốc lá thì phải nộp thuế.

Tôi e cần nhắc rằng các lời định đoạt ấy sẽ làm cho nhân dân đều được an lạc mà ông đã có lòng lo cho dân. Vậy thì nhân dân sẽ được tự tiện làm ăn như ngày trước mà không có sự gì trở ngại trong công việc làm của dân.

Nay kính thư
Ký tên: DIEIHEM

BỊ BỚT TIỀN CÔNG, CU-LI SỞ CAO-SU MICHEL- LIN KÉO NHAU TRẦN TINH, 3 NG. BỊ BẮN CHẾT, 4 NG. BỊ THƯƠNG NẶNG

Nam-kỳ. — Trong đêm 15 rạng ngày 16 Décembre một toán cu li sở cao-su Michellin kéo nhau xuống Saigon trình việc bị bắt tiền công.

Nguyễn sở Cao su Dầu-tiêng viện lễ không hoãn định họ gia tiên công dân ông 0.30 dân là 0.32. Nhưng phần đông cu li không chịu.

Vào khoảng 10 giờ tối thì một ngàn cu li kéo nhau biểu tình phản đối việc bắt tiền công. Chai và người giúp việc Tây được tin thì đến hỏi dân muốn làm gì, và khuyên hãy đợi quan thanh tra lao động tới phân xử.

Nhưng anh em cu li nói: « Chúng tôi kéo nhau tới thưa với ông ở đây bắt tiền công cướp của chúng tôi. » Tôi là dân tiếng thì gặp một người dõ và 6 tên lính chặn lại. Lính hỏi đi đâu, thì anh em trả lời: « Chúng tôi kéo nhau xuống Thuan-mot để nhờ quan thanh biện cho chờ chúng tôi. »

Lính không cho đi, nói rằng không nghe lời thì bắn chết. Anh em cu li trả lời: « Chúng tôi có làm gì rồi

NƯỚC NHỎ CÓ ĐƯỢC LẬP ĐƯỢC KHÔNG?

Một đoạn lịch-sử của nước Bỉ-lợi-thì (Belgique) trong cuộc Âu-chiến
(Tiếp theo)

Cái cuộc Âu-chiến là cuộc không trước trông sau (空前絕後) trên lịch sử, hợp cả các nước trên thế giới kéo dài đến 4 năm trời, người chết của bao không biết bao nhiêu mà kể, mà sau mới làm cho quân Đức bị khuất phục, nào phải là dễ dàng gì. So với cuộc Trung-Nội-xung đột biến thời thì cái nguy của Thương-bái Mãn-châu nước Tàu đã sánh với cái nguy của nước Bỉ lúc bấy giờ đâu! Thế mà nước Tàu lấy một nước 4 trăm triệu người, 22 tỉnh, 10 bộ yếu đến đã dờ dặt đường, đầu tiên thì bắt đi kháng, thứ nữa thì cầu cứu Quốc-piên. May nhờ có đạo quân 19 hy sinh, một ít mới mua được 10 hợp dân quân phục vụ chiến đấu ở Thượng-nãi. Đáng thẹn với nước Bỉ trong cuộc Âu-chiến biết là đường nào!

Quân Đức đập phá nước Bỉ, cướp ruộng vườn mà đánh nước Pháp. Nước Bỉ vẫn là một nước, mà liệt cường dân bản là đất trung lập hoàn toàn (neutre), nên sự biến xảy ra, người Bỉ vẫn không ngờ đến. Vậy mà được tin quân Đức sắp đánh thì chỉ trong mấy giờ đồng hồ vua tôi trên dưới đều nằm định chờ kiến

Ký sau sẽ có bài:
« Cảm-tưởng đối với bản
điều-trấn của một vị quan
hưu-dân lên vua Bảo-đại »

7 NGƯỜI TỪ CHÍNH TRỊ điều trị tại nhà thương Phủ-đoàn Hanoi bề cửa song sắt trốn mất

Lúc 3 giờ đêm 24 Décembre có 7 người từ chính trị điều trị tại nhà thương Phủ đoàn là: Bùi-xuân-Mãn, tức Mạnh, tức Bôn bị 20 năm cầm cố, Lê-dinh-Luyện, 15 năm cầm cố, Nguyễn-lương-Bằng, tức Nuân, 20 năm khổ sai, Nguyễn-trọng-Dâm, 20 năm cầm cố, Nguyễn-Tài, tức Lực, 20 năm cầm cố, Phạm-quang-Lịch, 20 năm khổ sai và Võ-duy-Cường, 10 năm khổ sai, thỉnh lính bề cửa song sắt trốn. Bảy người lính canh phòng đều lấy làm sợ hãi, vì chỗ này canh phòng nghiêm ngặt hơn đầu hết.

Thoát lao, số một thám danh điện tin đi các nơi để bắt lại, nhưng chưa thấy tin tức ra sao cả.

Loạn đầu mà đòi bắt, chúng tôi chỉ kéo nhau nhờ quan thanh biện Thuan-mot hình vực chúng tôi mà thôi.

Kết quả 3 người chết, 4 người bị thương.

Quan thanh biện Thuan-mot Hon-nema được tin, thì công ông Bre-nyton thanh tra lao động đi xe tới.

Trưa lại ông Estrope thổ cho ông Krauthemer thanh tra hành đến nữa.

Sau khi ông Hrenny an cất nghĩa cho anh em nghe, thì anh em bắt đầu làm việc lại.

như định cự với quân Đức, không hề mong yếu của mỗi gì cả. (Đây trở xuống là theo lời một nhà giáo viên đại học nước Bỉ thuật chuyện với một người du lịch Tàu).

Ngày 2 tháng 8 năm 1914, chánh phủ Bỉ tiếp được bức cáo văn của chánh phủ Đức nói rằng:

« Thăm được tin đích xác, quân Pháp sẽ kéo sang sông Mát (Mense), nước Bỉ đầu muốn ngăn đón mà không ai phụ trợ, thì khó như ý được. Nước Đức đã lập trước sự công kích ấy, có sẵn phạm đến phần đất nước Bỉ, nên xin chánh phủ Bỉ giữ thái độ trung lập với Đức cũng như liên hợp để làm cái nền khoáng trọng đất nước và thuộc địa trong lúc bình thời. Nếu như nước Bỉ mà làm khó dễ với nước Đức thì nước Đức buộc phải nhận là nước của địch, dùng vũ lực mà đánh tiền đồ của Bỉ nước. . . . » Sau thư yêu cầu phải trả lời trong 12 giờ đồng hồ!

Nguyễn từ năm 1830, năm nước Anh, Pháp, Áo, Đức, Nga ký từ giao ước ở Luân-dôn nhận nước Bỉ làm nước trung lập độc lập, bất kỳ đối với nước nào cũng thế. Chánh phủ và các chánh đảng Đức, trước lúc khai chiến cũng thanh minh tôn trọng quyền trung lập của nước Bỉ. Nay mượn cái cơ quan Pháp sắp vào địa phận nước Bỉ mà gửi bức thư cáo nói trên. Đức thư ấy do sở quân Đức đưa tới lúc 7 giờ tối ngày 2-8-14. Vua Bỉ lập tức mời nội các hội nghị. Toàn thể hội nghị đều nói rằng: nếu theo Đức thì mình tự phá nền trung lập, làm mất vinh dự của nước, để kháng thì tuy thua cũng vinh. Hội nghị quyết định kháng Đức. Nghị xong độ nửa đêm, 7 giờ sáng bữa sau, trả lời cho công sứ Đức, đồng thời nội vụ tổng trưởng liền đến thành Liège công các nhà đương cuộc sắp đặt bị chiến.

Có kẻ hỏi một nhà yếu nhân Đức rằng: « Những miền biên giới Pháp Đức giáp nhau dài đến trên 340 dặm (gặm Tàu), sao không đánh nơi ấy, lại xâm phạm đất trung lập nước Bỉ? » Người ấy trả lời: « Biên giới nước Pháp, cảnh phòng nghiêm ngặt, không thể đánh hơn được. Mượn đường nước Bỉ là cái làm cho nước Pháp trong lúc với gặp không kịp phòng bị và trước cái thời gian nước Nga động quân. Ấy là vì cần để sinh tử của nước Đức, không thể không được, chứ không cần thủ gì với nước Bỉ. »

Sau khi nghị quyết (ngày 3-8-14), sáng hôm sau vua cũng hoàng hậu và các hoàng tử đến Quốc hội. Vua đứng diễn thuyết, rồi cũng nói rằng: « Ta rất tin số mạng của chúng ta, phẩm một nước mà có cái năng lực tự vệ, toàn cả 16 giới đều tôn kính thì nước ấy không bao giờ mất. »

Vua bên cầm binh-phủ thân hành tới chiến trường, cùng quân sĩ chung một cay đắng. Hoàng hậu thì lập bệnh viện và đi săn sóc các bệnh viện nuôi người bị thương. . . . Hải-An định thuật

